Flottholmen i sjön Ralången och vattenståndets oscillationer

Robert Sieger

To cite this article: Robert Sieger (1894) Flottholmen i sjön Ralången och vattenståndets oscillationer, Geologiska Föreningen i Stockholm Förhandlingar, 16:3, 231-235, DOI: [10.1080/11035899409442264](https://doi.org/10.1080/11035899409442264)

To link to this article: <http://dx.doi.org/10.1080/11035899409442264>

Published online: 06 Jan 2010.

Submit your article to this journal [↗](#)

Article views: 5

View related articles [↗](#)

Flottholmen i sjön Ralängen och vattenståndets oscillationer.

Af

ROBERT SIEGER.

Hr V. ÖBERGS mycket intressanta uppsats i Geol. Fören. Förh. (1894) 16: 96 ger mig anledning till ett par tillägg, som uti sig sjelf obetydliga måhända kunna bidraga att bestyrka författarens slutsatser.

Denna flottholme, och i samband härmed några andra, finnes redan omtalad uti URBAN HJÄRNES »Besvarade flockar» (Stockholm 1702 och 1706) sidorna 115, 388, i K. Vet.-Akad. Handl. (1751) sid. 76, i ROGBERGS Historisk beskrifning om Småland (Karlskrona 1770), s. 944 och i MARELLI »Tal om nyttan af topographiska och chorographiska chartor» (K. V. A. Præsidiital 1784) sid. 9. Pastor LAURENTIUS KRAFT i Frynnery (HJÄRNE l. c.) meddelar några data, som fattas i Marbäcks kyrkobok (ÖBERG, s. 99). Enligt KRAFT har ön uppkommit hösten 1699. »Gubbarne trodde, att holmens framträdande skulle betyda ofrid; och ju längre ön är synbar, desto längre skall kriget vara. Vid det »sista danska kriget» var holmen synlig 14 dagar; uppbrottet 1689 ett dygn, 1699 en vecka. Efter sänkningen höll sig vattnet till 4 famnars (7.1 m) djup öfver holmen.» Anteckningarna från året 1747 äro följande: öns längd var 140 alnar (83.1 m), bredden 110 alnar (65.3 m), tjockleken 3 alnar (1.8 m). Holmen har stubbar af olika träd. I K. Vet.-Akad. Handl. 1751 betviflas, om ön visar sig alltid i torra somrar; ty

i september 1748 var vattenståndet mycket lägre än 1747, men holmen blef ej synlig.

Om vattenståndet vid öns uppkommande saknas noggrannare uppgifter. ÖBERG anför sådana endast för åren 1743, 1747, (1783), 1859, (1880), 1893. Men det är känt, att vattenståndet i elfvar och insjöar oscillerar i allmänhet likformigt öfver större delar af jordytan¹ — och de uppgifter, jag har hemtat rörande de svenska insjöarnas vattenståndsvariationer,² bestyrka denna regel. Jemföra vi ÖBERGS och KRAFTS uppgifter med tabellerna 1—5 i min nämnda uppsats, så finnas följande uppgifter om vattenståndet:

1689 torkår; 1696 våtår, flod i Vettern; 1699 torkår, Venern sjunker; 1712 varmt på sommaren, Venern är låg; 1719 torkår, Venern och Vettern sjunka; 1723 varmt och fuktigt, Venern stiger högt; 1726 fuktigt, Venern ännu högre; 1733 torkår, Venern sjunker; 1743 torkår, Ralången låg, Venern på ett minimum; 1747 ovanlig torka 1747—48, Venern börjar att sjunka, Ralången lägre än 1743; 1750 tempererad, Venern vid sin medelhöjd; 1757 torkår, Venern låg; 1758 minimum vid Venern och Mälaren; 1766 förmodligen torkår, Venern hade ett minimum 1767; 1773 Mälaren och Venern högt vattenstånd, islossningen tidig; 1779 ovanligt varmt och torrt år, Mälaren lägre än 1774—78; 1783 torkår, Mälaren i allmänhet låg; 1788 våtår, Mälaren står högt; 1790 torkår, Venern, Vettern, Mälaren stå lågt; 1798 torkår? (nederbörden i Upsala ringa), Mälaren på ett maximum?; 1801 Mälaren i allmänhet låg; 1824 Mälaren, Hjelmaren, Venern stå temligen högt; 1826 Mälaren, Östersjön, Hjelmaren och i synnerhet Vettern stå lågt; 1833 Mälaren, Östersjön, Roxen och isynnerhet Venern stå lågt, Hjelmaren medelmåttigt, Vettern högt; 1834 de förenämnda sjöarne stå en god del högre än 1833; 1840 relativt lågt vatten i Mälaren,

¹ E. BRÜCKNER in Beru. Klimaschwankungen seit 1700. Wien 1890.

² R. SIEGER. Seenschwankungen und Strandverschiebungen in Skandinavien. Zeitschrift der Gesellschaft für Erdkunde in Berlin 1893. (S. 1—106 und S. 393—488).

Östersjön, Hjelmaren, Venern, Vettern, Roxen, men mycket högre än 1855, 1857, 1859; 1855, 1857 och 1859 ovanligt lågt vattenstånd vid de nämnda sjöarne samt Viken och de norska insjöarna hela tiden. Ett absolut minimum förekommer flerstädes 1854—55 och 1858—59; 1868 högt vattenstånd vid de svenska och norska insjöarna samt i Östersjön i skärgården; 1878 i Sverige lägre än 1868, men ännu temligen högt; 1880 utprägladt minimum i Sverige och Norge (uppgifter från 14 insjöar), vid Östersjön och Mjösen flyttar minimum till 1879; 1884 relativt högt vid 15 insjöar, medelmåttigt i skärgården; 1887 minimum, ännu lägre än 1884, vid de svenska insjöarne (7), högt vatten vid de norska (7).

Resultatet är ungefär, att holmen uppkommit i åren med *högvattentendens* 21, med *lågkvattentendens* 8, med *medelmåttigt* vattenstånd 5 gånger. Visserligen är det icke alltid säkert, att dessa ofullständiga uppgifter gifva en riktig karakteristik af årets växlande förhållande, men den satsen kan dock försvaras, att *långvarigt lågvatten är gynnsamt för öns uppkommande och särskildt för dess kvarstannande*. Uttaga vi de åren, holmen blef synlig längre än *en full månads tid*, och jemföra de meteorologiska, hydrografiska och phaenologiska observationerna, så ses att störste delen af dessa år (1747, 1766, 1779, 1783, 1801, 1859)¹ uppvisa ett utprägladt extrem af torka, hetta eller lågvatten. Andra falla åtminstone i en längre eller kortare period af utmärkt varm och torr väderlek: 1798, 1814, 1833, 1855, 1857. Endast för året 1773 saknas uppgifter. Ovanligt eller ihärdigt lågvatten håller alltså holmen kvar en ovanligt lång tid — och emedan det lägsta vattenståndet oftast uppträder under år eller tidsföljd med låg medelnivå, är det ej underligt, att holmens längre kvarstannande lemnar en hänvisning till ett extremt klimatiskt förhållande. I allmänhet är också öns uppkommande tätare i torkår än i våår.

¹ Härtill kan också räknas åren 1830 och 1887, under hvilka holmen uppkommit redan i september månad och förmodligen blef kvar en längre tid.

Men derjemite måste iakttagas 1) att momentant eller långvarigt lågvatten icke *ensamt* är orsaken till holmens upplyftande och 2) att flottholmarnes uppkomst är oberoende af de klimatiska oscillationerna under *större perioder*. Den första satsen illustrerar omständigheten, att det stundom kan inträda lika eller mera extrema förhållandena utan att ön lyftes, t. ex. 1748. Flottholmarne i olika sjöar iakttaga ej heller samma ordning. Så blef t. ex. Nimmerns flottholme synlig åren 1709, 1749, 1756 (MARELIUS) och det kan betviflas, om det i en insjö med flere flottholmar råder en sträng samtidighet.

Att slutligen flottholmens uppträdande i Ralången icke är en tillförlitlig vägvisare för den, som efterspörjer vattenståndets och klimatens oscillationer, är numera själfklart och visas dessutom genom jämförelse med klimatens perioder enligt BRÜCKNER (jemför min tabell XX i häftet 6 af Zeitschrift der Gesellschaft für Erdkunde 1893). Flottholmen syntes uppe:

Under den varma och torra tiden.	Gånger.	Under den kalla och fuktiga tiden.	Gånger.
1676—1690	1	1691—1720	4
1721—1735	3	1736—1750	3
1751—1765	2	1766—1790	6
1791—1805	2	1806—1820	8
1821—1835	2	1836—1855	2
1856—1865	2	1866—1885	6

Under perioder.	Gånger.	Antal år.
1676—1720	5	45
1721—1750	6	30
1751—1790	8	40
1791—1820	2	30
1821—1855	4	35
1856—1880	8	30

Det finnes ingen skilnad i ymnigheten emellan våta och torra perioder; endast åren 1806—1820 (resp. 1801—1824), en period af ihärdig kall och våt väderlek samt högvatten utan afbrott, blef holmen i sitt »mörka läge». Det synes, att under

perioder med i allmänhet kalla men mycket vexlande och oroliga år ön uppkommer oftast, t. ex. 1766—90, 1866—85. *Vattenståndets ostadighet synes gynnsamt för öns upplyftning.* Rörelsen i vattnet och förändringar i motstånden emot bläsvädernas och gasernas aktion kan bidra till att höja holmen.

De föreliggande siffrorna synas bekräfta hr ÖBERGS förmodan. Tyvärr medgifva de icke något bestämdt omdöme i flere speciellt geologiska hänseenden, såsom om holmens uppträdande i *nutiden är tätare eller sällsyntare än fordom*; om öns storlek, den fasta skorpan tjocklek eller vattendjupet vid flottholmen har undergått större *förändringar*; slutligen om det vid Rälängen finnes spår af en *vattenminskning*. Måhända har ön tid efter annan utbytt en större areal emot en större tjocklek och vice versa; i sådant fall kunde de äldre uppgifterna (1747, 1815, 1826) vara riktiga. En icke betydlig »vattenminskning» eller rättare sänkning af vattenytan synes mig sannolik — icke på grund af KRAFTS otroliga siffra för vattendjupet, men i hänseende till ÖBERGS lista (s. 99 och s. 93, anm. 3). Densamma visar, att flottholmen i 18:de århundradet aldrig syntes uppe mycket längre, än två månader; 1833 blef han synlig mera än 3 månader, 1855 hela vintern, 1893 åtminstone ett halfår. Är detta ett bevis för att flottholmens samband med fastlandet blir lösare eller att vattnets höjd är småningom stadt i aftagandet? Förmodligen inträda begge dessa fall samtidigt.

Wien den 13 mars 1894.